

El camí que han de seguir les regles franceses de catalogació: quines conseqüències tindran les diferents possibilitats d'evolució?

[\[Version Française\]](#)

Françoise Leresche

Responsable del Pôle Modélisation fonctionnelle

Departament de la Informació Bibliogràfica i Numèrica

Biblioteca Nacional de França

francoise.leresche@bnf.fr

Opcions

[Imprimir](#) [Recomanar](#) [Citació](#) [Estadístiques](#) [Metadades](#)

Resum [\[Abstract\]](#) [\[Resumen\]](#)

Objectiu: Analitzar la situació actual de la normativa francesa de catalogació en relació a l'evolució internacional de les regles de catalogació per tal de veure quines orientacions han de prendre.

Metodologia: Anàlisi de contingut de les normatives internacionals (Principis internacionals de catalogació, de la ISBD "consolidada", i de la RDA) i de les 18 normes de catalogació franceses (descripció bibliogràfica, encapçalaments, accés a la descripció, i classificació bibliogràfica).

Resultats: Es posen de manifest les dues opcions possibles: mantenir una referència directa a les ISBD (i, per tant, a les recomanacions de l'IFLA) o adoptar RDA, la qual cosa seria una ruptura radical amb el què s'ha fet a França fins al moment present. Es valoren amb detall els avantatges i inconvenients d'ambdues opcions quedant en aquests moments en l'aire quina serà la solució adoptada.

1 Introducció

El 2009 marca una etapa important en la reflexió internacional sobre catalogació. Després dels *Principis internacionals de catalogació* de l'IFLA publicats el febrer de 2009, l'edició normalitzada de la ISBD consolidada preparada a l'empara de la Secció de Catalogació de l'IFLA i RDA (*Resource Description and Access*), el nou codi de catalogació que substituirà les AACR (*Anglo-American Cataloguing Rules*), s'han de publicar, al seu torn, al segon semestre.

Aquests tres documents són el resultat d'una reflexió endegada des de fa una desena d'anys sobre les mutacions induïdes per la informatització dels catàlegs i la publicació a Internet. L'estructura dels catàlegs i les seves funcions s'han modificat i les regles de catalogació han d'evolucionar per prendre en consideració la realitat dels catàlegs actuals: ara abracen una gran varietat de documents, amb una proporció creixent de recursos electrònics; són informatitzats, la qual cosa ofereix noves possibilitats quant a punts d'accés, estratègia de recerca i de navegació. Sobretot, s'inscriuen en un context nou, el de la societat de la informació, en la qual el web té un paper essencial: per continuar existint i oferir els serveis que el públic n'espera, s'han d'integrar completament al web i esdevenir actors de la recerca de la informació per mitjà del web semàntica.

Els nous *Principis internacionals de catalogació* defineixen les línies directrius d'aquesta evolució, però les regles de catalogació són les que n'han de precisar les modalitats i dissenyar els trets particulars. RDA constitueix la iniciativa més important en aquest àmbit, ja que planteja un enfocament completament renovat per comparació del de les AACR. En aquest sentit, és exemplar per a les altres tradicions catalogràfiques que hauran d'emprendre una revisió profunda de les seves regles, que, com les AACR, encara fan referència a documents elaborats en la dècada de 1960, començant, per exemple, pels Principis de París i les ISBD.

Com altres països europeus que tenen una tradició catalogràfica antiga i original, França ha de fer front a

aquesta necessitat, que s'ha tornat encara més intensa a causa de la presentació gràfica de les seves regles de catalogació, que no es recullen en un codi, sinó que són l'objecte d'un conjunt de documents normatius amb un estatus més exigent o menys. Des de fa uns quants anys, hi ha una reflexió sobre les possibles modalitats d'evolució de les normes franceses de catalogació. En aquest article, es presenten els eixos d'aquesta reflexió, amb les alternatives possibles i els reptes associats.

2 La tradició catalogràfica francesa i els treballs internacionals

Com la major part de països europeus, França ha desenvolupat al llarg dels dos últims segles una tradició catalogràfica original, en què l'anàlisi de la informació bibliogràfica i l'organització dels catàlegs reflecteixen els trets característics de l'esperit nacional. Especialment, aquest és el cas de RAK (*Regeln für die alphabetische Katalogisierung*) a Alemanya, RICA (*Regole italiane di catalogazione per autori*) a Itàlia, de les regles de catalogació espanyoles (*Reglas de catalogación*) o de les regles angleses que, al llarg del segle XX, s'han acostat a les regles americanes i han originat les AACR. A més, les regles franceses de catalogació porten la marca d'un cert cartesianisme: una exigència de racionalitat i de coherència de les regles, que no han de ser un recull de receptes, sinó que s'han de poder deduir de principis generals; una preocupació per donar compte de situacions diferents d'una manera precisa i, alhora, diferenciada, perquè el registre no generi ambigüitat ni confusió quant al document descrit, i, finalment, una crida a l'esperit d'anàlisi i al raonament del catalogador.

També té present el respecte pels principis i recomanacions internacionals emesos per l'IFLA o la UNESCO, concretament amb relació al control bibliogràfic universal, i vetlla per aplicar-los i transcriure'ls a escala nacional, per mitjà de les normes franceses de catalogació que són una declinació francesa dels documents internacionals, o bé per mitjà dels formats bibliogràfics. Aquest és, en particular, el cas dels fitxers d'autoritat per als noms de persona: les regles franceses defineixen l'estructura dels encapçalaments i la forma dels noms per a les persones franceses; en canvi, per a les persones d'altres països, remeten a les regles definides per aquests països, tal com estan inventariades per l'IFLA en *Names of persons*, en aplicació del principi del control bibliogràfic universal que pretén que cada país es responsabilitzi d'establir la forma internacional de referència i el registre d'autoritat per als seus ciutadans. Per això, defensa la utilitat de poder codificar en els formats la nacionalitat de la persona (o del col·lectiu) que és objecte d'un registre d'autoritat. Això també ha comportat que desenvolupi la noció de *forma paral·lela*, la qual dóna un estatus particular a la forma original d'un nom que és la forma internacional de referència, encara que els catàlegs francesos prioritzin com a punt d'accés la forma francesa d'ús d'aquest mateix nom, la qual cosa permet no barrejar aquesta forma original amb totes les variants i altres formes descartades. Aquest respecte per les pràctiques d'altres països o comunitats lingüístiques o culturals és especialment apreciat a Europa i contrasta amb l'hegemonia cultural del món anglosaxó...

A més, França participa en els treballs internacionals en matèria de catalogació, concretament a partir de la Secció de Catalogació de l'IFLA, en què és representada de manera regular. També té l'oportunitat de defensar l'anàlisi francesa i de fer que els treballs internacionals es beneficiïn de les seves exigències de rigor, coherència i racionalitat.

Per tant, França ha format part d'una manera activa de les tres grans obres que s'han dut a terme al començament del segle XXI per adaptar les regles de catalogació a la realitat actual dels catàlegs i al context tècnic, social i cultural en què s'inscriuran a partir d'ara. Aquestes obres també marquen el resultat pràctic de la reflexió feta a partir de la modelització de la informació bibliogràfica proposada pel model FRBR (*Functional Requirements for Bibliographic Records*), ja que les entitats i les relacions definides pel model FRBR són tant al centre dels *Principis internacionals de catalogació* com d'RDA. El model FRBR no apareix sols com una visió conceptual de la informació bibliogràfica que permet abordar-lo des d'una perspectiva nova i estimular la reflexió sobre algunes realitats complexes com ara els recursos musicals o audiovisuals, o encara més complexes, els recursos electrònics; també s'utilitza com una eina que permet formalitzar la informació bibliogràfica d'una manera compatible amb les eines de mediació que són les ontologies i, per tant, permetre a la llarga la seva integració en el web semàntic.

Cal destacar que, després de la fase de modelització que ha menat a l'elaboració del model FRBR que constitueix la referència teòrica superior, aquestes obres repassen la jerarquia dels documents normatius quant a la catalogació: els principis que són inspirats pel model de referència, més les regles que apliquen aquests principis. Així, doncs, hi ha un ordre de preeminència entre aquestes tres obres, tot i que s'hagin desenvolupat en paral·lel:

- Els *Principis internacionals de catalogació*, que defineixen el marc general al qual s'han d'ajustar les regles enunciades en els codis de catalogació.
- La ISBD consolidada, la funció de document de referència per a la descripció bibliogràfica a escala internacional de la qual ha reafirmat els *Principis internacionals de catalogació* i, per tant, qualsevol codi de catalogació l'hauria de respectar.

- *Resource Description and Access* (RDA), codi de catalogació particular, que té una aplicació supranacional de fet, ja que fa referència al conjunt dels països anglosaxons i, més enllà, als països que utilitzen les AACR.

2.1 Elaboració dels *Principis internacionals de catalogació*

França s'ha implicat en l'elaboració dels nous *Principis internacionals de catalogació*, duta a terme per l'IFLA del 2003 al 2008 en el marc del cicle de reunions de l'IME-ICC (*IFLA Meetings of Experts for an International Cataloguing Code*). A la primera reunió de l'IME-ICC, el 2003 a Frankfurt, s'hi va convidar representants de les seves regles nacionals de catalogació, juntament amb els d'altres països europeus. Hi van presentar les regles franceses de catalogació i van analitzar d'acord amb quins punts dels Principis de París s'emmarcaven.¹ Després, van participar activament en l'elaboració de les versions successives del text de la declaració dels principis i del glossari que s'hi adjunta. Finalment, França va assegurar la traducció francesa tant de la versió validada dels *Principis internacionals de catalogació* com de les comunicacions presentades durant les reunions de l'IME-ICC perquè servissin de base teòrica per als treballs dels diferents tallers.²

L'interès de França al llarg d'aquests treballs es va enfocar, especialment, cap els registres d'autoritat: el reconeixement oficial de la seva funció en un catàleg es va acollir com un progrés notable; la definició de les diferents formes que es gestionen en un registre d'autoritat va rebre una atenció constant; en canvi, els debats molt vius sobre els criteris de llengua o de nacionalitat per definir la forma autoritzada d'un nom de persona que van acompanyar la redacció de les primeres versions de la declaració dels principis no van acabar amb la inscripció del criteri de nacionalitat, defensat per França, en el text final. Al marge dels problemes referents als registres d'autoritat, França es va mostrar molt ferma respecte de la idea que la ISBD s'esmentés explícitament en els nous *Principis internacionals de catalogació* com la referència per a les regles en relació amb la descripció bibliogràfica.

2.2 Preparació de la ISBD consolidada

La preparació d'una ISBD "consolidada", que reuneix en un document únic les regles per a la descripció dels diferents tipus de recursos, és directament el resultat dels primers treballs de l'IME-ICC. En efecte, davant la perspectiva d'un futur codi internacional de catalogació, era essencial que hi hagués un document únic i coherent que pogués constituir la part relacionada amb la descripció bibliogràfica d'aquest codi. En depenia el futur de la ISBD i de les regles de catalogació elaborades a escala internacional en el si de l'IFLA. Aquesta és la posició que va defensar França davant la Secció de Catalogació, alertada per la preparació en el si de la comunitat de les AACR d'un nou codi amb ambicions internacionals. D'aquesta manera, es va constituir un grup de treball sobre el futur de la ISBD (Study Group on Future Directions of the ISBDs) l'any 2003. França hi estava representada i hi va tenir un paper molt actiu en la compilació de les regles que provenien de les diferents ISBD especialitzades i en la preparació d'una primera versió del text harmonitzat, publicat per l'IFLA el 2007 amb el títol *International Standard Bibliographic Description (ISBD): preliminary consolidated edition*. Després, en va garantir la traducció francesa, alhora que perseguia participar en els treballs sobre la ISBD consolidada, conduïts des d'aquell moment per l'ISBD Review Group i centrats, en aquest cas, en l'evolució i l'actualització de les regles després de l'harmonització. Aquests treballs havien d'acabar l'any 2009 amb la publicació de la versió normalitzada de la ISBD consolidada, *International Standard Bibliographic Description (ISBD): standard consolidated edition*.

Des del punt de vista francès, la ISBD és un document normatiu realment internacional, elaborat d'acord amb els procediments que permeten que diferents països donin l'opinió sobre els treballs i hi participin. Ha de conservar aquesta funció de document de referència per sobre dels codis nacionals que s'han d'ajustar a aquestes recomanacions. Però per a això, ha d'evolucionar en profunditat, s'ha de concentrar en el seu paper essencial, que és la definició dels elements d'informació bibliogràfica necessaris per descriure i identificar un recurs, i deixar de donar prioritat a la presentació d'aquests elements d'informació bibliogràfica segons un ordre definit i una puntuació codificada. Les regles de presentació definides per la ISBD continuen sent útils, ja que permeten una presentació dels registres bibliogràfics concisa, clara i comprensible alhora, més enllà de les barreres lingüístiques; per tant, cal conservar-les però com un aspecte secundari de la ISBD, atès que no és l'essencial. Tanmateix, la redacció actual de la ISBD consolidada, que es continua presentant com un conjunt de regles que segueixen pas a pas la redacció d'un registre des del títol adequat fins al número internacional normalitzat, i que sembla definir els elements d'informació en primer terme pel lloc i la puntuació que els introdueix, tendeix a fomentar el punt de vista dels qui, com els redactors d'RDA, consideren que no és més que un conjunt de regles de presentació. Es tracta de dues concepcions ben diferenciades de la ISBD que es manifesten amb aquest debat que acompanya els treballs de l'ISBD Review Group, i és evident que el lloc de la ISBD amb relació a les regles internacionals de catalogació no és el mateix en els dos casos. Un senyal esperançador és la decisió de l'ISBD Review Group de definir un esquema XML per a la ISBD. Aquesta serà una nova etapa que ha de

permetre allunyar-se de l'esquema de presentació de la ISBD per concentrar-se en els elements de la informació bibliogràfica, la naturalesa, la definició, les fonts d'informació associades i les regles de transcripció que cal aplicar-hi. La decisió de definir espais de noms per als elements de la ISBD i d'enregistrar-los com un referencial d'RDF³ també va en la mateixa direcció.

Tot i així, ens podem preguntar quin és el futur de la ISBD i la seva capacitat per anticipar les evolucions necessàries de la descripció bibliogràfica per continuar servint de referència per a les regles nacionals. La ISBD no ha esdevingut un document estereotipat que s'esforça per seguir les mutacions dels recursos que s'han de descriure i dels catàlegs? Totes les modificacions importants necessiten temps, igual que les modalitats de treball a l'IFLA, i romanen limitades perquè el consens internacional imposa un cert conservadorisme. La ISBD consolidada n'és un bon exemple: no va aprofitar la fusió de les vuit ISBD especialitzades en un document únic per proposar un enfocament nou als elements de la informació bibliogràfica basat en la seva naturalesa i la seva funció, sinó que va conservar la mateixa organització d'elements que l'adoptada el 1971, que seguia la presentació d'una fitxa. A més, la reflexió innovadora en matèria de catalogació ja no sembla desenvolupar-se a l'IFLA, sinó en altres instàncies, com ara el Joint Steering Committee for development of RDA (JSC). La qüestió de l'evolució de la indicació del tipus de document,⁴ identificada per la Secció de Catalogació de l'IFLA des de fa uns quants anys amb la creació d'un grup de treball concret sobre això, ha hagut d'esperar els resultats de la reflexió angloamericana duta a terme en el marc de la preparació d'RDA per arribar a una solució. La ISBD no tendirà a convertir-se cada vegada més en la sala d'enregistrament internacional de les eleccions que s'han pres en altres llocs?

2.3 Desenvolupament d'RDA

La revisió de les regles angloamericanes de catalogació (AACR) que s'ha transformat en l'elaboració d'un nou codi de catalogació, *Resource Description and Access* (RDA), no concerneix directament França, atès que no utilitza les AACR2. Tot i així, es va fer evident des del començament i d'una manera molt clara que RDA tenia l'ambició de convertir-se en el codi internacional de catalogació evocat pel títol del cicle de conferències de l'IME-ICC (*IFLA Meetings of Experts for an International Cataloguing Code*). El canvi del títol del codi que elimina qualsevol referència a la tradició angloamericana de catalogació, la concordança dels calendaris entre la publicació prevista dels nous principis i la d'RDA, o fins i tot l'obertura del Joint Steering Committee for development of RDA (JSC), el qual va demanar comentaris d'altres tradicions catalogràfiques europees i mundials, per mitjà dels organismes responsables dels codis de catalogació, en van ser indicis convincents.

Llavors, va sorgir la pregunta: calia seguir la preparació d'RDA, rellegir els diferents projectes i enviar comentaris al JSC? En conseqüència, es va crear un debat entre, d'una banda, els partidaris acèrrims de les normes franceses de catalogació que volien ignorar RDA i continuar referint-se només als documents preparats per l'IFLA i, de l'altra, els realistes que pensaven que valia més la pena participar-hi per fer saber al JSC l'anàlisi francesa i defensar algunes opcions en les quals França estava implicada en el mateix moment de la preparació del codi nou. Va prevaler aquesta segona posició: les normes franceses que no eren l'adaptació francesa de les recomanacions de l'IFLA, com ara les normes sobre els encapçalaments dels títols, els títols uniformes musicals o les opcions d'accés a la descripció bibliogràfica, es van traduir a l'anglès i enviar al JSC el 2004. Després, França va seguir amb molta atenció les etapes de la preparació d'RDA i va enviar nombrosos comentaris sobre els diferents projectes, en què explicava i argumentava els seus desacords.

Això va representar un esforç considerable, però no ha estat en va. Hem assistit a una evolució d'una part i d'una altra: algunes regles d'RDA s'han modificat en un sentit que afavoreix l'anàlisi francesa, però això també ha brindat l'oportunitat de conèixer millor i d'entendre algunes pràctiques angloamericanes concretes i d'apreciar-ne la utilitat. La nova organització d'RDA, amb la referència molt limitada a les entitats i relacions del model FRBR, i un enfocament lògic reforçat, també ha contribuït a aquesta nova actitud francesa, més oberta, respecte de l'anàlisi proposada per RDA. Malgrat tot, encara hi ha algunes divergències importants, concretament respecte de la descripció dels recursos audiovisuals i el tractament dels intèrprets, i també amb relació als punts d'accés i de construcció de les formes autoritzades per als noms o els títols de diverses entitats.

3 Les normes franceses de catalogació actuals

França presenta una situació original respecte de les regles de catalogació. En efecte, aquestes no les elaboren les associacions professionals, sinó l'organisme nacional de normalització, l'Associació Francesa de Normalització (AFNOR). La Comissió General CG46 "Informació i documentació" és la que reagrupa tots els treballs de normalització en l'àmbit documental, els hagi dut a terme la ISO, el CIA (Consell internacional d'arxius) pel que fa als arxius, o bé l'IFLA, pel que fa a les biblioteques, i els segueix mitjançant les diferents comissions de normalització. La catalogació concerneix la Comissió de

Normalització CN 357 "Modelització, producció i accés als documents" i, més concretament, dos dels seus grups d'experts: el GE4, "Dades d'autoritat", i el GE6, "Evolució de la descripció bibliogràfica dels documents editats".

Aquesta organització ofereix un marc neutre per fer dialogar els representants d'institucions patrimonials i documentals diferents, representants de biblioteques de diferents tipus que pertanyen als diversos organismes competents i que poden tenir interessos divergents: biblioteca nacional amb una vocació patrimonial, biblioteques universitàries o de recerca, biblioteques de lectura pública, etc. Aquest és el seu interès principal, amb la visió general del panorama normatiu que ofereix i una percepció més clara de l'articulació entre les normes elaborades per les diferents instàncies internacionals de normalització.

El fet que s'hagin preparat en el marc de l'AFNOR explica diverses característiques de les regles de catalogació franceses.

En primer lloc, no hi ha un "codi de catalogació" que reuneixi en un document únic el conjunt de les regles. Aquestes últimes es publiquen en forma de documents normatius, que tracten d'una qüestió concreta, amb un estatus més urgent o menys, segons el domini abraçat: vertadera norma homologada per a les regles sobre la forma i l'estructura dels encapçalaments, simple fascicle de documentació per a les regles sobre la descripció bibliogràfica dels diferents tipus de recursos o sobre les opcions d'accés. Així, doncs, es presenten com un conjunt de normes especialitzades que poden evolucionar de manera diferent.

En segon lloc, la referència a les normes o a les recomanacions internacionals és essencial: el respecte a aquestes normes és, en si mateix, un principi que guia els treballs francesos.

Pel que fa a la forma i l'estructura dels encapçalaments, la referència als documents publicats per l'IFLA és una regla absoluta: llistes de referència, com ara *Anonymous Classics*, recull de pràctiques nacionals amb *Names of persons*, o bé regles de construcció dels encapçalaments amb *Form and Structure of Corporate Headings*. Quan en la dècada de 1990 França va voler fer evolucionar la norma NF Z 44-061 (*Forme et structure des vedettes de collectivités-auteurs*), va proposar una revisió del document de l'IFLA abans d'emprendre la revisió de la seva norma nacional, d'acord amb les opcions triades a escala internacional.

Per a la descripció bibliogràfica, el respecte pels documents normatius internacionals s'aplica en primer lloc a les recomanacions de la ISBD, però també a través de l'aplicació de les normes ISO en què això és possible: normes sobre les unitats de mesura, els símbols monetaris o, quan n'hi ha, normes de transliteració o de romanització. Les regles franceses són, essencialment, una declinació de la ISBD, i funcionen com a opcions en els casos en què la ISBD resta oberta i aporten una precisió més gran a les regles. Precisió a les regles i especialització de les normes: cada document normatiu ha de respondre a una necessitat específica i les normes franceses de descripció bibliogràfica encara van més enllà que les ISBD. Tant és així que la ISBD(NBM) ha donat lloc a tres normes diferents a França —sobre la descripció bibliogràfica dels enregistraments sonors, la imatge animada i la imatge fixa, respectivament—, i que la ISBD(M) correspon a dues normes sobre la descripció bibliogràfica completa, d'una banda, i alliberada dels recursos de text imprès, de l'altra.

La importància donada als documents normatius internacionals ha fet que França consagri gran part de la seva activitat de normalització a seguir amb atenció els treballs duts a terme a escala internacional i a participar-hi activament per fer-hi valer el seu punt de vista. Tot i així, la preparació de les regles franceses de catalogació també ofereix l'oportunitat de fer una reflexió original: elaboració de regles quan no hi ha documents internacionals de referència, com va passar amb les normes sobre els encapçalaments de títols uniformes musicals o sobre els encapçalaments geogràfics, però també distanciament respecte dels documents internacionals quan no aporten cap solució satisfactòria en comparació de l'anàlisi francesa. Això és el que va succeir amb la norma sobre les opcions d'accés a la descripció bibliogràfica, publicada el 1987, que s'allunyava dels Principis de París i que substituïa la noció d'*encapçalament principal* i *encapçalament(s) secundari(s)*, que va quedar obsoleta, per la informatització dels catàlegs, la distinció entre punts d'accés obligatoris i facultatius. Vint anys més tard, els nous *Principis internacionals de catalogació* han menat a aquesta anàlisi i l'han validada... També és el cas de la norma sobre la descripció bibliogràfica dels llibres antics que s'allunya de la ISBD(A) i abandona la puntuació prescrita dins de les zones de transcripció per prioritzar una transcripció completament fidel a les fonts prescrites d'informació; també en aquest cas, hi ha la realitat de la catalogació informatitzada i la presència de dades estructurades en altres parts d'un registre en un format (zones de dades codificades, encapçalaments per als impressors o llibreters, etc.) que han permès aquesta elecció.

Actualment, el recull de normes franceses de catalogació consta:⁵

- d'11 normes sobre la descripció bibliogràfica;
- de 4 normes sobre la forma i l'estructura dels encapçalaments;
- d'1 norma sobre l'opció d'accés a la descripció bibliogràfica;

- d'1 norma sobre la classificació bibliogràfica.

Això representa un conjunt gràfic de les regles, la coherència del qual no és fàcil de mantenir a causa de l'autonomia de les normes.

A més, la normalització i les regles de catalogació interessen poc als bibliotecaris francesos que deleguen, de bon grat, aquesta activitat als grans organismes, a la Biblioteca Nacional Francesa i a l'Agence Bibliographique de l'Enseignement Supérieur (ABES) en particular. Al llarg dels anys, s'han restringit els efectius dels grups d'experts i de les comissions de normalització i, en conseqüència, han disminuït els treballs. Avui dia, la normalització de la catalogació pateix una manca de mitjans i, sobretot, una participació minsa a la reflexió per part dels professionals que representen els diferents tipus de biblioteques. És un problema real i un factor que cal tenir en compte en el moment que les necessitats d'una revisió profunda de les regles de catalogació es fan sentir.

4 Quin és el futur de les regles franceses de catalogació?

L'edició normalitzada de la ISBD consolidada estarà a punt al final de l'any 2009. Tal com ho hem viscut nosaltres, les normes franceses de descripció bibliogràfica han calcat les ISBD, fins i tot en la manera de publicació com una "família" de documents normatius consagrats cadascun d'ells a un tipus concret de recursos, i fins i tot ha reforçat aquesta especialització. Què s'ha de fer amb la ISBD consolidada? Garantir-ne la traducció francesa i publicar-la? Però llavors... Fins al moment, totes les revisions de la ISBD comportaven la revisió de la norma francesa corresponent. El respecte per la normalització internacional exigiria, doncs, que les normes franceses de descripció bibliogràfica seguissin el mateix procés que la ISBD i que es fusionessin en un document únic, d'acord amb la ISBD consolidada.

Paral·lelament, la publicació d'RDA s'ha anunciat per al tercer trimestre del 2009. Llavors, podem prendre consciència de la versió estabilitzada de les regles, mentre que algunes biblioteques, i concretament les biblioteques nacionals d'Austràlia, el Canadà, la Gran Bretanya i els Estats Units, començaran a experimentar la implementació d'RDA.

En el context actual de mutació dels catàlegs i del seu entorn, les regles de catalogació han d'evolucionar i desfer-se d'una organització de la informació bibliogràfica adaptada a la realitat de la dècada de 1960 i molt obsoleta avui dia. Però, a causa de la manca d'interès dels professionals per aquestes qüestions (associacions professionals, ministeris competents, centres d'ensenyament), França no disposa de les forces necessàries per repassar en profunditat les seves regles de catalogació i emprendre'n una revisió completa en vista del model FRBR i dels nous *Principis internacionals de catalogació*. Així, doncs, França s'enfronta a una elecció, les alternatives de la qual es poden resumir de la manera següent:

- mantenir una referència directa a la ISBD i a les recomanacions de l'IFLA,
- o bé adoptar RDA.

4.1 Mantenir una referència directa a la ISBD

La primera opció està d'acord amb la tradició francesa d'elaboració de les normes de catalogació. Segons una política desitjada des del 2003 per la Comissió General CG46 de l'AFNOR, substituiria en les normes franceses de descripció bibliogràfica la traducció francesa de la ISBD consolidada.

Però aquesta solució és més complexa d'aplicar del que sembla en un primer moment. La ISBD és un text genèric que s'ha de precisar en nombrosos llocs, sigui que deixi el lloc a les opcions nacionals (nombre de llocs de publicació o dels noms dels editors que cal transcriure, per exemple), sigui que les regles no cobreixen els casos particulars, però donen uns principis generals de tractament. És un document internacional de referència, no un codi de catalogació. Per pal·liar aquest inconvenient i retrobar el nivell de detall i precisió de les regles que existeix en les normes AFNOR actuals, caldria introduir en la traducció francesa de la ISBD consolidada, on sigui necessari, els passatges de les normes franceses especialitzades que aporten consignes més precises sobre els diferents casos als quals es pot enfrontar el catalogador. Aquest ja és el mètode que es va utilitzar durant les revisions recents de les normes franceses, concretament la revisió del fascicle de documentació FD Z 44-050 sobre la descripció bibliogràfica dels recursos de text imprès, a partir de la traducció de la ISBD(M) revisada apareguda el 2002. L'experiència ha demostrat que, malgrat tot, això requereix molt de temps. Tanmateix, el treball serà molt més ampli i complex, atès que això significa reprendre en les normes franceses el treball de retallada i compilació fet durant la preparació de la ISBD consolidada, tot i que el contingut de les regles internacionals també haurà evolucionat. L'empresa sembla poc realista, sobretot en vista de la participació minsa dels bibliotecaris francesos en la preparació de les regles de catalogació.

Una altra solució podria ser utilitzar la *Guide pratique du catalogueur* de la Biblioteca Nacional Francesa (BnF), al qual pot accedir tothom d'una manera lliure des del lloc web de la BnF,⁶ per donar consignes d'aplicació detallades. Però també en aquest cas això representaria un treball considerable, que recauria en aquest cas només en els equips de la BnF. Tot i així, aquesta biblioteca, com algunes altres biblioteques franceses, actualment ha de fer front a una reducció d'efectius. A més, tot i que la BnF tingui un paper essencial per a la normalització de la catalogació a França a causa de la funció d'agència bibliogràfica nacional, no seria satisfactori que decidís per si sola i sense una concertació nacional la manera de tractar un cas particular o un altre.

Aquesta opció presenta un altre inconvenient: sens dubte, permetria resoldre la qüestió de l'alineació de les regles franceses de descripció bibliogràfica amb el nou text internacional de referència en la matèria, és a dir, la ISBD consolidada. Però això només constitueix una part de les regles de catalogació: els punts d'accés en queden exclosos, es tracti de les eleccions d'accés, o bé de la forma i de l'estructura dels punts d'accés autoritzats i de la seva gestió en els registres d'autoritat. Què s'hi pot fer? Mantenir les normes franceses tal com existeixen? Reunir-les en un document únic consagrat a l'accés a la descripció bibliogràfica i aprofitar per efectuar-hi algunes revisions necessàries respecte del model FRBR? Concretament, caldria tornar a avaluar la pràctica d'establir encapçalaments "títols de forma" per als catàlegs d'exposició, les barreges o els tractats, encapçalaments als quals un bon nombre de bibliotecaris francesos encara estan molt acostumats, però que només deuen l'estatus d'encapçalaments "títols" a la classificació en el catàleg per autors i títols d'anònims al temps que catàlegs sobre fitxes. Però també en aquest cas això representa una tasca considerable i requeriria la col·laboració dels professionals que representen els diversos tipus de biblioteques i de públic.

4.2 Adoptar RDA a França

La segona opció és molt més radical i constituiria un tipus de "revolució" respecte de la tradició catalogràfica francesa, sovint hostil a l'hegemonia angloamericana.

Adoptar RDA permetria evitar l'inconvenient que presenta la primera opció, atès que es tracta d'un codi de catalogació complet, basat en els models FRBR i FRAD (Functional Requirements for Authority Data)⁷ i d'acord amb els nous *Principis internacionals de catalogació* de l'IFLA. Sobretot, RDA apunta cap a una evolució de l'estructura dels catàlegs que s'assemblarien a les bases de dades orientades a l'objecte i, més enllà, cap a la integració dels catàlegs de biblioteques al web semàntic. En resum, amb RDA, les regles de catalogació ja no fan referència al passat dels catàlegs, sinó que s'orienten cap al futur i ofereixen perspectives per a la presència a Internet de la informació bibliogràfica creada per les biblioteques. Aquesta és la idea essencial.

A més, algunes evolucions concretes introduïdes per RDA quant a l'estructura dels catàlegs són més grans per als catàlegs angloamericans, però ja s'han dut a terme a França. Així, la presentació ISBD dels registres ja està completament dissociada de l'entrada dels elements d'informació bibliogràfica en format, ja que tant el format UNIMARC com el format INTERMARC tenen una granularitat tan fina com la de la ISBD i permeten generar la puntuació prescrita de la ISBD a partir de les zones i les subzones del format. De la mateixa manera, l'enllaç entre els registres bibliogràfics i els registres d'autoritat que controlen els punts d'accés és una realitat en els catàlegs francesos. A partir d'ara, els registres d'autoritat són àmpliament estesos per a les persones, famílies, col·lectius, noms geogràfics i títols, per no parlar que els registres d'autoritat són una matèria que no comprèn encara RDA. Avui dia, els registres d'autoritat establerts per als títols corresponen, majoritàriament, a l'entitat *Obra* del model FRBR. Tot i que certs títols uniformes musicals s'han establert a escala de l'entitat *Expressió*, això és força marginal i els registres que descriuen les expressions són els que s'haurien de definir i desenvolupar en el cas d'una aplicació d'RDA a França. Pel que fa a les obres, les normes franceses referents als títols uniformes, siguin obres textuals o musicals, es concentren ja en la forma i l'estructura del títol de l'obra que s'ha concebut com a autònom respecte del nom de l'autor al qual està associat. En el format INTERMARC, el nom de l'autor d'una obra objecte d'un registre d'autoritat és gestionat per un enllaç cap al registre d'autoritat adequat i no s'escriu com si formés part integrant d'un encapçalament autor/títol.⁸ Això és molt més àgil, permet actualitzacions senzilles dels registres d'obres en cas de modificació de l'encapçalament de l'autor i, sobretot, ofereix una gran comoditat de cerca i navegació per a l'usuari. Aquest gran nombre d'evolucions no afectaran els bibliotecaris francesos, perquè ja han estat àmpliament anticipades en els seus catàlegs.

En canvi, hi ha desacords reals quant a les mateixes regles de catalogació. França està molt implicada en el respecte per la ISBD; però RDA, com abans les AACR, es vincula més a l'esquema general de la ISBD que al respecte per les seves prescripcions particulars. Però, a més, les regles sobre la forma autoritzada dels noms de persones o dels títols d'obres representen un problema, igual que el tractament de les obres audiovisuals i el lloc assignat als intèrprets. La preparació de comentaris sobre els diferents projectes va significar l'oportunitat d'identificar les qüestions en què hi ha una divergència d'anàlisi, les regles que no semblen satisfactòries però a les quals ens podem ajustar i, a l'inevitable, els punts per als quals França

tendeix a mantenir la seva anàlisi i a conservar les seves regles. Aquesta feina s'haurà de reprendre i s'hi haurà d'aprofundir després de la publicació de la versió estabilitzada d'RDA. En tot cas, si França ha d'adoptar RDA, seria una adopció matisada i parcial, amb la definició d'un perfil francès d'aplicació d'RDA, que conservaria certes regles a les quals França està molt vinculada mentre espera que el codi evolucioni en un sentit que la satisfaci.

Si l'adopció d'RDA per substituir les normes franceses de catalogació és avui dia l'opció preferida a causa de les perspectives que ofereix per a l'evolució dels catàlegs, encara queden unes quantes qüestions per aclarir, més enllà de l'anàlisi de les regles, abans de prendre una decisió tan important per al conjunt de les biblioteques franceses:

1. Quines seran les modalitats d'evolució d'RDA en el futur? Si RDA esdevé el codi internacional de catalogació recomanat per l'IFLA, la composició del JSC s'haurà d'ampliar per donar entrada a altres països usuaris de les regles. Si França adopta RDA com el codi de catalogació, voldrà implicar-se plenament en el desenvolupament i en la revisió de les regles, com succeeix en el cas de la revisió de la ISBD a l'IFLA.
2. Quin serà el cost de la utilització d'RDA per a les biblioteques franceses? RDA es publicarà en forma de lloc web que oferirà nombroses possibilitats per a la consulta de les regles o la definició d'un perfil d'aplicació, però l'accés serà de pagament. Quines seran les modalitats de connexió al lloc d'RDA, en especial quant als preus?
3. França estarà implicada en la traducció francesa d'RDA? Fins al moment, la traducció francesa de les AACR quedava completament garantida pel Quebec. Si França, al seu torn, esdevé usuària d'RDA, voldrà participar en la traducció de les regles i, concretament, en l'elecció de la nova terminologia francesa associada al nou vocabulari usat en RDA. Ja s'han establert alguns contactes en aquest sentit amb la Biblioteca i Arxius Nacionals del Quebec, però encara són informals.

4.3 Un grup nacional de reflexió per preparar la decisió

Així es presenten les dues opcions actualment: cadascuna té avantatges i inconvenients i en els dos casos caldrà treballar per passar de les normes franceses de catalogació actuals a la solució adoptada. Si RDA presenta perspectives més interessants amb relació al futur, no cal oblidar el vincle dels bibliotecaris francesos amb la referència directa a les normes internacionals i a les recomanacions de l'IFLA.

Abans de prendre la decisió d'abandonar les regles franceses de catalogació per adoptar RDA, aquesta opció s'ha d'estudiar atentament amb relació a diferents aspectes, per trobar un consens en el si dels centres documentals, des dels decisors fins als gestors dels catàlegs i els catalogadors. Per aquest motiu, es preveu constituir un grup nacional de reflexió l'objectiu del qual serà estudiar l'oportunitat d'adoptar RDA a França, i examinarà les modalitats d'aquesta implementació, des del punt de vista de la informació i de la formació (als models FRBR i FRAD, i al mateix codi); de les evolucions a curt i mitjà terminis dels sistemes de gestió integrada de biblioteques (SIGB) i els costos que comporten; de la compatibilitat dels registres existents amb els registres creats segons les noves regles i la nova estructura dels catàlegs; de les modalitats de derivació i de recuperació dels registres per les biblioteques en un context en què les evolucions dels SIGB aniran més ràpides o menys. Aquest grup de reflexió hauria d'estar format per representants dels diferents ens implicats: diferents categories de biblioteques, ministeris competents, proveïdors de SIGB, comissió de normalització de l'AFNOR. S'hauria de crear al final de l'any 2009, una vegada que es disposi d'una versió "oficial" d'RDA i que hi hagi més informació respecte de la presentació en forma de lloc web, i hauria de dur a terme els seus treballs al llarg de l'any 2010.

En tot cas, no hi hauria d'haver cap decisió abans del final de l'any 2010, la qual cosa ofereix prou temps per estudiar amb atenció el codi, per definir un perfil francès d'utilització, per avaluar les conseqüències de l'adopció eventual a França i també per observar els resultats de la implementació d'RDA als països directament implicats. Per aquest motiu, el seminari sobre RDA que l'IFLA vol organitzar el 2010 en el marc del Congrés de Brisbane serà molt instructiu.

5 Conclusió

El model FRBR ha proposat una nova anàlisi de la informació bibliogràfica i una nova visió sobre l'organització dels catàlegs. A més de l'interès per la millora dels OPAC i de la presentació dels resultats d'una recerca, aquesta organització resulta prometedora per fer evolucionar els catàlegs i adaptar-los a les noves formes d'estructuració i difusió de la informació, en especial per mitjà de les tecnologies del web semàntic. Per aquest motiu, definir no solament les funcions dels catàlegs, sinó també les regles de catalogació a partir de les entitats del model FRBR no és només un enfocament rigorós i intel·lectualment estimulant; és sobretot un pas pragmàtic i eficaç, útil i necessari perquè els catàlegs de les biblioteques continuïn desenvolupant plenament el seu paper en el context documental.

Actualment, la Biblioteca Nacional de França ha iniciat una reflexió sobre les evolucions desitjables del seu catàleg, tant per oferir serveis millors als seus usuaris, *in situ* i a distància, com per reforçar la seva presència al web. En ambdós casos, l'estructuració de les dades segons el model FRBR es presenta com un factor clau d'aquesta evolució i del subministrament de serveis nous a partir del catàleg. Les regles de catalogació han d'anar en aquesta direcció per garantir una integració estricta del model, a partir de la creació de les dades en vista de la utilització òptima.

El gran mèrit d'RDA és haver-se decidit per aquest canvi de perspectiva i inaugurar aquest nou enfocament de les regles de catalogació. El codi i les regles han guanyat en coherència i en racionalitat, la qual cosa satisfà més l'esperit cartesià dels francesos. Però França també és el país de l'aposta pascaliana: anirà fins al final i apostarà per les perspectives que ofereix RDA per al futur dels catàlegs? Personalment, així ho espero.

Bibliografia

About the ISBD Review Group (2009).

<<http://www.ifla.org/about-the-isbd-review-group>>. [Consulta: 11/05/2009].

Escolano Rodríguez, Elena; McGarry, Dorothy (2007). *Consolidated ISBD: a step forward*. <http://archive.ifla.org/IV/ifla73/papers/145-EscolanoRodriguez_McGarry-en.pdf>. [Consulta: 11/05/2009].

IFLA Cataloguing Section (1980). *Form and structure of corporate headings*. Londres: IFLA International Office for UBC. Actualització (1992): *International Cataloguing and Bibliographic Control*, octubre-desembre de 1992, núm. 21,4, pàg. 53.

IFLA Cataloguing Section (1996). *Names of persons: national usages for entry in catalogues*. 4a revisió i edició ampliada. Munic: K.G. Saur. També disponible en línia:

<http://www.ifla.org/files/cataloguing/pubs/NamesOfPersons_1996.pdf>. [Consulta: 11/05/2009].

IFLA Cataloguing Section (2004). *Anonymous classics: a list of uniform headings for European literatures*. 2a edició revisada. <<http://www.ifla.org/files/cataloguing/pubs/AnonymousClassics2004.pdf>>. [Consulta: 11/05/2009].

IFLA Cataloguing Section; IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code (2009). *Statement of International Cataloguing Principles*. <http://www.ifla.org/files/cataloguing/icp/ICP-2009_en.pdf>. [Consulta: 11/05/2009].

IFLA Cataloguing Section; ISBD Review Group (2007). *International Standard Bibliographic Description (ISBD): preliminary consolidated edition*. <http://www.ifla.org/files/cataloguing/pubs/ISBD_consolidated_2007.pdf>. [Consulta: 11/05/2009].

IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records (2009). *Functional Requirements for Bibliographic Records: final report*. <http://www.ifla.org/files/cataloguing/frbr/frbr_2008.pdf>. [Consulta: 11/05/2009].

International Conference on Cataloguing Principles (1961; París). *Report*. Londres: International Federation of Library Association, 1963, pàg. 91–96. També disponible en línia: *Statement of Principles adopted by the International Conference on Cataloguing Principles*, octubre de 1961, París. <http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/paris_principles_1961.pdf>. [Consulta: 11/05/2009].

International Standard Bibliographic Description (2009). <<http://www.ifla.org/publications/international-standard-bibliographic-description>>. [Consulta: 11/05/2009].

RDA: Resource Description and Access (2009).

<<http://www.collectionscanada.gc.ca/jsc/rda.html>>. [Consulta: 11/05/2009].

Data de recepció: 04/05/2009. Data d'acceptació: 14/05/2009

Notes

¹ Vegeu el document publicat al lloc de la primera reunió de l'IME-ICC a Frankfurt del Main: *Cataloguing Code Comparison for the IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code*, juliol de 2003. AFNOR *cataloguing standards, 1986-1999* (2003). <http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/code_afnor_e.pdf>. [Consulta: 11/05/2009]. També disponible en francès: *Comparaison des règles de catalogage pour la Conférence IFLA des experts sur un code international de catalogage (IFLA Meeting of Experts on an International Cataloguing Code - IME ICC)*, juliol de 2003. Normes de catalogage AFNOR, 1986-1999. <http://www.d-nb.de/standardisierung/pdf/code_afnor_f.pdf>. [Consulta: 11/05/2009].

² Vegeu la llista de les publicacions de les actes de les diferents reunions a la pàgina web de l'IME-ICC a IFLANET: *IME-ICC, IFLA Meetings of Experts on an International Cataloguing Code* (2009). <<http://www.ifla.org/en/node/576>>. [Consulta: 11/05/2009].

³ Resource Description Framework (RDF). L'RDF és el llenguatge del web semàntic. *Resource Description Framework (RDF)* (2004). <<http://www.w3.org/RDF/>>. [Consulta: 11/05/2009].

⁴ En anglès: *General Material Designation (GMD): élément 1.2 de la ISBD*. En la versió normalitzada de la ISBD consolidada, la indicació general del tipus de document s'hauria de substituir per una nova zona situada al capdamunt del registre, la zona 0, que donés informacions generals sobre el contingut i la presentació material del recurs

⁵ Vegeu la llista de normes franceses de catalogació en l'annex.

⁶ Bibliothèque nationale de France (2009). *Guide pratique du catalogueur*. <<http://guideducatalogueur.bnf.fr/>>. [Consulta: 11/05/2009].

⁷ En curs de publicació al lloc web de l'IFLA.

⁸ Vegeu en el lloc web de la Biblioteca Nacional de França la presentació dels registres d'autoritat autor/títol establerts per als títols uniformes musicals o els títols convencionals. Els podeu consultar en el fitxer d'autoritat del Catàleg general de la Biblioteca Nacional de França: Bibliothèque nationale de France (2009). *Titres uniformes textuels et musicaux*. <<http://www.bnf.fr/pages/infopro/autorites/fa-atu.htm>>. [Consulta: 11/05/2009]. Bibliothèque nationale de France (2009). *BnF catalogue général*. <<http://catalogue.bnf.fr/>>. [Consulta: 11/05/2009].

Annex: llista de les normes franceses de catalogació

Descripció bibliogràfica

FD Z 44-050, abril de 2005:

Documentation - Catalogage des monographies - Texte imprimé - Rédaction de la description bibliographique

FD Z 44-063, agost de 2007:

Documentation - Catalogage des ressources continues - Rédaction de la description bibliographique

FD Z 44-065, setembre de 1998:

Documentation - Catalogage des vidéogrammes - Rédaction de la description bibliographique

FD Z 44-066, desembre de 1988:

Documentation - Catalogage des enregistrements sonores - Rédaction de la notice phonographique

FD Z 44-067, setembre de 1991:

Documentation - Catalogage des documents cartographiques - Rédaction de la notice bibliographique

FD Z 44-069, octubre de 1993:

Documentation - Catalogage de la musique imprimée - Rédaction de la notice bibliographique

FD Z 44-073, abril de 2005:

Documentation - Catalogage des monographies - Texte imprimé - Rédaction de la description bibliographique allégée

Z 44-074, octobre de 1986:

Documentation - Catalogage des monographies anciennes - Rédaction de la description bibliographique (en procés de revisió)

FD Z 44-077, setembre de 1997:

Documentation - Catalogage de l'image fixe - Rédaction de la description bibliographique

FD Z 44-078, desembre de 1994:

Documentation - Catalogage des parties composantes - Rédaction de la description bibliographique

FD Z 44-082, desembre de 1999:

Documentation - Catalogage des ressources électroniques - Rédaction de la description bibliographique

Forma i estructura dels encapçalaments

NF Z 44-060, desembre de 1996:

Documentation - Catalogue d'auteurs et d'anonymes - Forme et structure des vedettes de collectivités-auteurs

NF Z 44-061, juny de 1986:

Documentation - Catalogage - Forme et structure des vedettes noms de personnes, des vedettes titres, des rubriques de classement et des titres forgés

NF Z 44-079, novembre de 1993:

Documentation - Catalogage- Forme et structure des vedettes titres musicaux

NF Z 44-081, setembre de 1993:

Documentation - Catalogage des documents cartographiques - Forme et structure des vedettes noms géographiques

Opció d'accés a la descripció bibliogràfica

Z 44-059, desembre de 1987:

Documentation - Catalogage - Choix des accès à la description bibliographique

Classificació bibliogràfica

Z 44-080, febrer de 1986:

Documentation - Règles de classement bibliographique